

В.К. РУДИК*(Подільський державний аграрно-технічний університет,
м. Кам'янець-Подільський, Україна)***В.С. ОЛЕКСІЙКО***(Подільський державний аграрно-технічний університет,
м. Кам'янець-Подільський, Україна)*

Стан реформування пенсійної системи в Україні

Напрямки реформування пенсійної системи України були визначені ще понад 10 років тому, однак і сьогодні пенсійна реформа залишається одним із ключових пріоритетів державної політики. Статті присвячена критичній оцінці процесу реформування вітчизняної пенсійної системи та визначенню пріоритетів її подальшого удосконалення. Окреслено існуючі тенденції в сфері пенсійного забезпечення та розглянуто основні характеристики пенсійних систем різних країн світу. Систематизовано фактори, що чинять негативний вплив на функціонування української пенсійної системи. Розкрито вікову структуру населення України і співвідношення економічно активного населення та осіб пенсійного віку. Проаналізовано основні показники, що характеризують стан пенсійної системи України протягом 2010-2015 років. Обґрунтовано ключові аспекти запровадження накопичувальної пенсійної системи та напрями подальшого удосконалення пенсійного забезпечення в Україні. Виявлено, що розв'язання проблем пенсійного забезпечення вимагає реалізації комплексного підходу до узгодження темпів і параметрів пенсійної реформи з темпами економічного розвитку держави.

Ключові слова: пенсійна система, пенсія, соціальне страхування, пенсійний фонд, пенсійна реформа.

В.К. РУДИК*(Подольский государственный аграрно-технический университет,
г. Каменец-Подольский, Украина)***В.С. ОЛЕКСИЙКО***(Подольский государственный аграрно-технический университет,
г. Каменец-Подольский, Украина)*

Состояние реформирования пенсионной системы в Украине

Направления реформирования пенсионной системы Украины были определены еще более 10 лет назад, однако и сегодня пенсионная реформа остается одним из ключевых приоритетов государственной политики. Статья посвящена критической оценке процесса реформирования отечественной пенсионной системы и определению приоритетов ее дальнейшего совершенствования. Определены существующие тенденции в сфере пенсионного обеспечения и рассмотрены основные характеристики пенсионных систем разных стран мира. Систематизированы факторы, оказывающие негативное влияние на функционирование украинской пенсионной системы. Раскрыто возрастную структуру населения Украины и соотношение экономически активного населения и лиц пенсионного возраста. Проанализированы основные показатели, характеризующие состояние пенсионной системы Украины в течение 2010-2015 годов. Обоснованно ключевые аспекты внедрения накопительной пенсионной системы и направления дальнейшего совершенствования пенсионного обеспечения в Украине. Выведено, что решение проблем пенсионного обеспечения требует реализации комплексного подхода к согласованию темпов и параметров пенсионной реформы с темпами экономического развития государства.

Ключевые слова: пенсионная система, пенсия, социальное страхование, пенсионный фонд, пенсионная реформа.

Conditions of Pension System Reforming in Ukraine

The course of reforming the pension system in Ukraine was determined even more than 10 years ago but nowadays the pension reform still remains one of strategic priorities of the national policy. The article is concerned with critical assessment of reforming the national pension system and priorities for its further improvement. It underlines current tendencies in relation to pension protection and reviews main characteristics of pension systems in different countries of the world. It systematizes factors, which have an adverse effect on operation of the pension system in Ukraine. It discloses age structure of Ukrainian population and correlation between the gainfully occupied population and people of retirement age. It analyses key figures representative of pension system status in Ukraine throughout 2010-2015. It substantiates key aspects of implementation of defined contribution pension system and areas of further improvement of the pension protection in Ukraine. It is found that pension protection issues to be solved require a comprehensive approach to adjustment of the rates and parameters of the pension reform with the rate of economic development of the country.

Keywords: pension system, pensions, social insurance, pension fund, pension reform.

Постановка проблеми. Євроінтеграційні орієнтири розвитку України вимагають, щоб соціально-економічна політика держави була направлена на досягнення європейських стандартів якості життя. Це передбачає надійний соціальний захист населення і належне пенсійне забезпечення. Необхідність реформування пенсійного забезпечення викликано низкою об'єктивних факторів: економічних, демографічних, соціально-політичних. Хоча напрямки реформування пенсійної системи в Україні були визначені більше 10 років тому, реформа системи пенсійного забезпечення залишається ключовим пріоритетом для України і сьогодні.

Пенсійна реформа 2011 року в Україні стала однією з найбільш резонансних подій. Фактично вона є спробою скоротити дефіцит Пенсійного фонду за рахунок збільшення віку виходу на пенсію для українських жінок з перспективою такого ж рішення і стосовно чоловіків. Головна ж мета пенсійної реформи – забезпечення гідного рівня життя особам похилого віку. Однак, завдання щодо відновлення соціальної справедливості для нинішніх пенсіонерів, запровадження стимулюючих механізмів створення пенсійних заощаджень для майбутніх пенсіонерів, поки залишаються не досягнутими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні аспекти функціонування пенсійного забезпечення в Україні висвітлено у роботах Н. Болотіної, М. Бойка, С. Синчука, М. Боднарука, І.С. Мірошниченко; аналіз проблематики та особливостей функціонування солідарної системи здійснили В. Борейко, В. Бурак, Б. Зайчук, І. Ярошенко, Л. Князькова, А. Скоробагатько, Т. Кравчук, Г. Нечай, Н. Горюк, Д. Полозенко; дослідженню проблемних питань накопичувальної пенсійної системи присвячені публікації Е. Лібанова, В. Колбун, В. Грушко, А. Нечай, А. Федоренко. Значний вклад у розв'язання проблем пенсійного забезпечення зробили такі зарубіжні вчені, як Г. Мак

Таггарт, П. Голиша, Н. Барра. Проте, складність і багатогранність питань, пов'язаних із пенсійним забезпеченням, зумовлює необхідність їх подальшого дослідження.

Метою статті є критична оцінка процесу реформування вітчизняної пенсійної системи та визначення напрямків її подальшого удосконалення.

Виклад основних результатів дослідження. Існуюча пенсійна система України є результатом еволюційної трансформації інституту пенсійного забезпечення, який сформувався після здобуття незалежності на початку 90 років ХХ століття. Вона базується на солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, яка в свою чергу побудована на механізмі пенсійного страхування, що передбачає персоналізований розподіл через суспільні страхові фонди надходжень від працездатної частини населення на користь пенсіонерів. Джерелом коштів для фінансування пенсій є Пенсійний фонд, який формується на основі страхових внесків підприємств та громадян.

Провідні країни світу у контексті програми «Цілі тисячоліття», що містить перелік цінностей та принципів, яких мають дотримуватися члени ООН (солідарність і спільний обов'язок щодо управління глобальним економічним і соціальним розвитком, викорінення злиденності, захист вразливих верств), здійснюють пенсійне реформування, використовуючи різні моделі побудови пенсійних систем. З початку 80-х рр. минулого століття проблеми реформування пенсійної системи постали практично перед усіма державами світу. В 1981 році пенсійну реформу було проведено у Чилі. На протязі 90-х рр. ХХ ст. пенсійні реформи були проведені у країнах з розвинутою ринковою економікою (в Німеччині та Італії в 1992 р., у Франції в 1993 р., у Великобританії в 1994 р., у США в 1995 р., в наступні роки в багатьох інших країнах світу). Дослідники передбачають, що вже до 2030 р. навантаження пенсіонерів на працююче

населення в розвинених країнах майже подвоїться. Зараз провідні країни світу стоять на порозі демографічної трансформації. При цьому в країнах, де була особливо висока народжуваність в 1945-1965 рр., що компенсувала наслідки демографічного спаду часів Другої світової війни, постала серйозна проблема старіння. Люди, які народилися в цей період сьогодні досягають пенсійного віку. За

прогнозами ООН до 2050 року співвідношення населення працездатного віку до населення пенсійного віку (понад 65 років) у розвинених країнах в середньому знизиться з 4,5 на сьогодні – до 2,2, а в окремих країнах буде ще більшим: в Японії – 1,5, у Франції – 1,4, в Німеччині – 1,2, в Італії – нижчим 1. Це означає, що людей, які одержуватимуть пенсію, буде більше, ніж платників пенсійних внесків [2].

Таблиця 1

Основні показники пенсійної системи деяких країн світу

Країна	Вік виходу на пенсію, (вік виходу на пенсію в майбутньому), роки		Коротка характеристика пенсійної системи
	чоловіки	чоловіки	
Австрія	65	60	державна пенсія; накопичувальна професійна пенсійна система; приватна пенсійна система
Болгарія	63	59,5 (60)	солідарна пенсійна система, накопичувальна пенсійна система, добровільне недержавне пенсійне забезпечення
Великобританія	65 (68)	60 (68)	базова державна пенсія, додаткова державна пенсія і пенсійні заощадження населення
Італія	62	57	державна пенсія; накопичувальна професійна пенсійна система; приватна пенсійна система
Нідерланди	65	65	соціальна пенсія (базова державна), пенсія роботодавця й індивідуальне пенсійне накопичення
Німеччина	65 (67)	65 (67)	державна пенсія; накопичувальна професійна пенсійна система; приватна пенсійна система
Польща	65 (67)	60 (67)	обов'язкова солідарна система; обов'язкова накопичувальна система; добровільне недержавне пенсійне забезпечення
Республіка Білорусь	60	55	соціальна пенсія (пенсія, що виплачується за рахунок коштів державного бюджету особам, що не отримали права на пенсію в системі державного соціального (пенсійного) страхування); трудова (страхова) пенсія; додаткова недержавна пенсія
Республіка Казахстан	63	58	поєднання солідарної і накопичувальної системи
Росія	60	55	базова пенсія для всіх громадян, що мають мінімальний стаж роботи 5 років, гарантує держава; страхова та накопичувальна пенсія
США	65	65	державна пенсія, приватна колективна за місцем роботи і приватна індивідуальна шляхом відкриття особистого пенсійного рахунку
Франція	60	60	державна пенсія; накопичувальна професійна пенсійна система; приватна пенсійна система
Швеція	65	65	національна базова пенсія з невеликим додатковим компонентом (національна додаткова пенсія), квазі-обов'язкові професійні схеми, ануїтети страхових компаній, індивідуальні пенсійні ощадні рахунки та інші види приватних заощаджень
Угорщина	62	62	солідарна пенсійна система; обов'язкове накопичувальне пенсійне страхування; добровільне недержавне пенсійне забезпечення
Японія	65	65	базова пенсія (її виплачують усім громадянам по досягненні пенсійного віку незалежно від того, працювали вони чи ні) і трудова пенсія

Джерело: [5].

Відмітимо, що Україна відстає від країн пострадянського простору з проведення пенсійних реформ і створення адекватної до ринкових умов системи соціального захисту громадян, які втратили працездатність.

Основними факторами незадовільного функціонування української пенсійної системи є:

1) складна демографічна ситуація та негативні

тенденції її розвитку;

- 2) макроекономічний стан держави;
- 3) високий рівень «тінізації економіки»;
- 4) значна «тонізація» виплат працівникам;
- 5) високий рівень трудової міграції;
- 6) недостатня проінформованість населення щодо проведення пенсійного реформування.

Вагомість першого фактора очевидна: упродовж

Фінанси та оподаткування

2010-2050 рр. кількість пенсіонерів в Україні збільшиться на 0,9 млн. осіб (майже весь цей приріст буде забезпечено збільшенням кількості пенсіонерів за віком) і досягне 14,6 млн. осіб. Тобто кількість пенсіонерів буде на чверть більшою, ніж кількість платників пенсійних внесків. Разом з тим, негативний екологічний стан довкілля та вплив різноманітних шкідливих чинників, сприяє скороченню у населення робочих якостей, погіршує їх стан здоров'я і врешті приводить до передчасної смерті. Звідси, невтішний демографічний прогноз. Результати досліджень міжнародних фінансових організацій свідчать, що темпи скорочення населення

України є найвищими в Європі. У зв'язку з низькою народжуваністю швидко змінюється віковий склад населення – зростає частка людей середнього та похилого віку. Протягом останніх 10 років населення України скоротилося на 8,6 % – з 46,7 млн. до 42,7 млн. осіб [12]. За прогнозом Інституту демографії і соціальних досліджень НАН України в 2050 році в Україні буде 36 млн. населення. В той же час ООН називає ще більш песимістичну цифру – 26 млн.

Вже сьогодні у пенсійній системі України на 10 платників страхових внесків припадає 13 пенсіонерів. При такій ситуації пенсійний фонд буде постійно на дотаціях держави (табл. 2).

Таблиця 2

Вікова структура та сумарне навантаження населення, тис. осіб

Рік	15 – 59 років	60 років і старше	Сумарне навантаження
2006	29656,3	9779,4	3,033
2007	29812,1	9528,8	3,129
2008	29799,8	9447,8	3,154
2009	29738,5	9382,8	3,169
2010	29586,0	9372,4	3,157
2011	29328,6	9471,4	3,097
2012	29090,1	9532,4	3,052
2013	28842,2	9618,0	2,999
2014	28622,9	9702,1	2,95
2015	28372,5	9753,3	2,909

Джерело: [12].

Макроекономічний стан держави – не менш важливий фактор, який впливає на стан пенсійної системи. Низькі показники функціонування державного механізму та жорсткість сучасної економічної системи не дозволяють забезпечувати належним чином високий рівень життя населення. Найчастіше громадяни України скаржаться на різке погіршення у 2016 році ситуації стосовно цін і тарифів. За оцінками різних експертів, реальний показник інфляції в Україні в 2016 році буде на рівні 11 % [3]. Як наслідок, темпи росту заробітних плат, пенсій та інших адресних соціальних виплат у 2016 році є меншими, ніж реальне зростання цін на основні види продовольства, промислові товари, житлово-комунальні послуги.

Проблема наявності тіньового сектора є надзвичайно актуальною для української економіки, адже через ухилення від сплати податків з'являється надвисокий дефіцит коштів у державному бюджеті, що призводить до урізання соціальних програм, зменшення видатків на потреби суспільства. Відповідно до розрахунків Міністерства економічного розвитку та торгівлі України, обсяг тіньової економіки в Україні останні 5 років знаходиться у діапазоні від 34 до 41 % ВВП [11].

Ще одним важливим фактором є значна «тінізація» виплат працівникам. Вона полягає в тому, що роботодавці, виплачуючи заробітну плату, приховують її від оподаткування і не сплачують внесків до фондів соціального страхування. Це пов'язано, насамперед, із великим «соціальним навантаженням» на трудові виплати. Роботодавцям не вигідно виплачувати заробітну плату легально,

оскільки вони несуть значні додаткові витрати, пов'язані з соціальним страхуванням своїх працівників, а працівникам, зважаючи на низький рівень заробітних плат, вигідніше отримувати вищу заробітну плату нелегально, ніж набагато нижчу, але легально. Відтак виплата працівникам зарплат нелегально, без оподаткування і перерахування внесків до фондів соціального страхування, є надзвичайно поширеною практикою в Україні.

Високий рівень тінізації оплати праці пояснюється:

1) значним розривом між вартістю трудових ресурсів для роботодавця та фактичною сумою, яку працюючий отримує за свою працю;

2) толерантним ставленням працюючих до практики виплати неофіційних заробітних плат та, відповідно, позбавлення їх гарантій щодо пенсійного та соціального забезпечення;

3) відчуттям невідповідності сплачених податків та внесків якості державних послуг, що призводить до необхідності значних додаткових витрат з боку населення з метою отримання цих послуг на належному рівні;

4) відчуттям несправедливості системи розподілу пенсій, пов'язаної з наявністю великої кількості спеціальних, професійних, особливих та пільгових професійних режимів;

5) наявністю механізмів, які забезпечують легке та дешеве вилучення коштів підприємств у позалегальний сектор економіки з метою виплати тіньових заробітних плат;

6) фактичною безкарністю порушень у сфері оплати праці.

Трудова міграція є однією з ключових проблем України. Згідно із результатами загальнонаціонального соціологічного моніторингу, що забезпечується Інститутом соціології НАН України в межах проекту «Україна на порозі XXI століття», досвіду тимчасової трудової міграції за кордон набули члени 16,4 % українських сімей. На основі досліджень, здійснених центрами зайнятості низки областей за дорученням Міністерства праці та соціальної політики України, було зроблено висновок, що загальні обсяги трудової міграції в Україні у 2015 році сягають більше 0,5 млн. осіб [4]. Дані офіційної статистики навіть приблизно не відображають дійсні масштаби трудової міграції за кордон. Врахувати, що за різними оцінками трудовими мігрантами є від 2 до 7 млн. громадян України, то це складає, відповідно, від 4,7 до 16,4 % від численності всього населення, або від 7 до 24,6 % економічно активного населення працездатного віку. Отже, можна говорити про міграцію з України чверть активного населення працездатного віку. Проте прийняття Закону України «Про зовнішню трудову міграцію», який набрав чинності 01.01.2016 року, дає надію, що ситуація у цій сфері зміниться на краще [8].

Варто відмітити, що на першому етапі пенсійної реформи (2002-2010 рр.) недостатньо проводилася масово-роз'яснювальна робота з громадянами. Це привело до зниження довіри до запланованих реформ та зростання негативної оцінки самого терміну «реформи». За результатами опитування, профінансованого Агентством США з міжнародного розвитку (USAID), метою якого було визначити ставлення громадян України до питань пенсійного забезпечення та пенсійного віку, більшість громадян України не володіють достатньою інформацією щодо змін, впроваджуваних у пенсійній системі, починаючи з 2004 року. Відтак підтримка реформи населенням є недостатньо активною. Існує сильний супротив підвищенню пенсійного віку, і мало респондентів підтримують ідею щодо встановлення

обмежень пенсійних виплат. Це стосується респондентів усіх вікових груп та рівнів освіти. Населення має низький рівень довіри до приватних фінансових установ, які відіграватимуть ключову роль при функціонуванні другого рівня пенсійної системи. Люди мало поінформовані щодо діяльності недержавних пенсійних фондів і скептично ставляться до результатів їхньої роботи [6].

Отже, у світлі реформування пенсійної системи є потреба в проведенні заходів щодо удосконалення та спрощення механізму функціонування та забезпечення зрозумілості пенсійної системи для громадян і роботодавців.

Наразі, окрім демографічних факторів, які викликають кризовий стан солідарної пенсійної системи в Україні, існують також економічні фактори, які сильніше за все виявляються під час фінансово-економічних криз. Незважаючи на досить значні внески до Пенсійного фонду, коштів не вистачає. У Державному бюджеті на 2016 рік дефіцит бюджету ПФ (разом із державними дотаціями) передбачено на рівні майже 58 млрд. грн. (табл. 3). Звідси вкрай важливою є насамперед стабілізація фінансового стану Пенсійного фонду України і впровадження другого рівня пенсійної системи. Це дозволить диверсифікувати джерела отримання доходів при досягненні пенсійного віку, послабити в подальшому вплив демографічного фактора на стан солідарної пенсійної системи. Разом з тим варто враховувати, що запровадження обов'язкової накопичувальної системи – витратний захід, і він залишатиметься таким досить тривалий період. Джерелом перекриття недонадходження коштів унаслідок того, що частина їх акумулюватиметься вже на індивідуальних рахунках у людей, знову ж може бути державний бюджет, який, скоріше за все, не потягне таких видатків. Крім того, накопичувальні елементи системи вразливі до фінансових та економічних криз, тому їх слід вводити лише на фоні зростання ринку.

Таблиця 3

Основні показники, що характеризують стан пенсійної системи України протягом 2010-2015 років

Показники	Роки					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Населення, млн. осіб	46,0	45,8	45,6	45,5	45,4	42,8
Кількість пенсіонерів, млн. осіб	13,7	13,7	13,8	13,6	13,5	13,6
Пенсіонерів, % від населення	29,8	30,0	30,0	29,9	29,8	31,8
Пенсійні виплати, % ВВП	17,7	15,8	16,6	17,2	18,3	
Мінімальна пенсія, грн.	723	800	882	949	949	1074
Середня пенсія, грн.	999,0	1121,8	1253,3	1407,7	1526,1	1670
Середня заробітна плата, грн.	2239	2370,5	2752,9	2979,5	3148	3455
Співвідношення між мінімальною і середньою пенсіями, %	72,4	71,3	70,4	66,8	62,2	64,3
Дефіцит бюджету ПФУ, млрд. грн.	26,6	30,1	26,2	21,8	19,0	19,0
Співвідношення між мінімальною пенсією і середньою заробітною платою, %	32,3	33,7	32,0	31,5	30,1	31,1
Коефіцієнт демографічної залежності пенсійної системи,	0,74	0,74	0,74	0,72	0,75	0,75
Коефіцієнт заміщення, %	44,62	47,32	45,53	47,23	48,48	48,52

Джерело: авторські розрахунки на основі [9, 12].

Головним аргументом на користь якнайшвидшого запровадження системи обов'язкового індивідуального накопичення, є ідея сприяння економічному зростанню за рахунок створення внутрішнього джерела довгострокових інвестицій. Накопичення в пенсійній системі справді можуть успішно використовуватися як джерело «довгих» коштів. Проте, існують певні застереження проти того, аби створення такого джерела висувалося як мета запровадження системи накопичення [7]. Насамперед, просте накопичення та вливання в економіку пенсійних коштів не обов'язково сприятиме економічному зростанню, оскільки його досягнення в Україні вимагає не так збільшення обсягу інвестицій, як підвищення їх ефективності. Розв'язання цієї проблеми перебуває поза сферою впливу пенсійної системи. Підвищення ефективності інвестицій вимагає передусім внутрішньої перебудови підприємств, покращення управління, розвитку системи маркетингу та фінансового аналізу інвестиційних проєктів. Крім того, трансформація інвестиційних прибутків окремих підприємств в економічне зростання економіки в цілому вимагає розвитку цивілізованого фондового ринку. Сьогодні ж ні для притоку капіталу в бізнес, ні для його виводу з бізнесу фондовий ринок практично не використовується.

Таким чином, можна зробити висновок, що не створення резерву пенсійних коштів має дати поштовх економічному зростанню, а навпаки: зростання економіки через появу перспективних об'єктів для інвестування та надійних умов отримання інвестиційного доходу має забезпечити умови для успішного функціонування системи обов'язкових індивідуальних накопичень. Саме ріст ВВП на 26,3 % в гривнях у порівнянні з попереднім роком – є однією з передумов введення Накопичувальної системи пенсійного страхування. Однак зниження ВВП за аналогічний період на 31,3% в доларах США ставить під сумнів реальність таких нововведень [1]. На думку А.О. Дарієнко, класичним періодом накопичення пенсій вважається 40-45 років, менша тривалість накопичень вимагає збільшення розміру страхових внесків [2]. Деякі експерти впевнені, що навіть 5-7 років участі в накопичувальній пенсійній системі дозволять громадянину покращити своє матеріальне становище в старості – за 5-7 років можна підвищити коефіцієнт заміщення пенсією заробітної плати від 45 % до 50 % [2]. На нашу думку, в накопичувальній пенсійній системі головний аспект – соціальний, такою ж є і її головна мета – пенсійна система повинна забезпечити не надзвичайно високі прибутки певним суб'єктам фінансового ринку, а стабільні доходи особам похилого віку. Тому механізми та принципи інвестування накопичувальної системи повинні відповідати соціальному завданню – не втратити пенсійні кошти, зберегти їх вартість з урахуванням інфляції (програма-мінімум). Програмою-максимум є суттєве примноження цих коштів, щоб сумарно із солідарної та накопичувальної системи особа мала

65-70 % заміщення своєї заробітної плати.

Важливою умовою запровадження другого рівня пенсійної системи є збалансованість бюджету Пенсійного фонду України, як наслідок, багато уваги необхідно приділили параметричним змінам першого рівня. Важливо визначити фінансові інструменти, необхідні для діяльності недержавних пенсійних фондів, що обслуговуватимуть другий рівень, зокрема коротко- і середньострокові, а також можливості й терміни орієнтації переважно на державні цінні папери. Беручи до уваги недостатню розвиненість в Україні третього рівня пенсійної системи, необхідно встановити доволі жорсткі вимоги до всіх гравців другого рівня та створити відповідні гарантійні механізми [5].

Фахівці зазначають, що існують також інші можливості оздоровлення української пенсійної системи: обмежити пільгові внески, оподатковувати розмір спеціальних пенсій, обмежити більш ранній вихід на пенсію [13, 10]. Пропозиції щодо обмеження розміру максимальних пенсій час від часу з'являються в парламенті, однак до логічного завершення вони не доходять. Деякі експерти вважають, що заходи з обмеження спецпенсій матимуть для оздоровлення української економіки лише опосередкований вплив. У той же час, зокрема, автори Концепції подальшого проведення пенсійної реформи, як вже зазначалося, дотримуються думки про необхідність ліквідувати диспропорції в пенсійному забезпеченні: розмір пенсії для всіх пенсіонерів повинен залежати не від статусу особи, не від закону, за яким їй була призначена пенсія, а від розміру його заробітку та тривалості сплати страхових внесків, тобто важливим є зміцнення страхового принципу пенсійної системи.

Починаючи з 2013 року в Україні загострились проблеми, пов'язані з функціонуванням пенсійної системи, передумовами цього були: збільшення відсотків внутрішнього державного боргу, збільшення кількості людей пенсійного віку, економічні проблеми в країні, через що зменшувалися обсяги заробітної плати, і як результат надходження в державний бюджет та пенсійний фонд.

Ще одним фактором розвитку кризових тенденцій в сфері пенсійного забезпечення є велика кількість працюючих пенсіонерів. Таке явище зумовлене, на наш погляд, наступним.

По-перше, невеликі розміри пенсій не можуть повною мірою забезпечити всіх потреб пенсіонерів. Якщо звернутись до схеми соціально-економічного задоволення людей пенсійного віку в Україні та зарубіжних країнах, в якій ієрархічно структуровані потреби людей, то одразу стане помітно, в Україні пенсія може забезпечити тільки найбільш суттєві потреби, тобто фізіологічні потреби, і можливо, частково проблеми безпеки.

По-друге, щоб забезпечити соціальні потреби, потреби поваги та самовираження, пенсіонери продовжують працювати. Як наслідок, скорочується трудовий обмін, посилюється тенденція неповної зайнятості молодих спеціалістів, що, врешті рещт,

відображається на обсягах сплати внесків до пенсійного фонду.

По-третє, потенційних пенсіонерів лякає проблема соціальної незахищеності та незатребуваності в суспільстві після виходу на пенсію. Обмеженість фінансових ресурсів призводить до обмеження можливостей самореалізації пенсіонерів поза межами професійної діяльності. Зокрема, вітчизняні пенсіонери на відміну від пенсіонерів розвинутих країн не мають змоги подорожувати, долучатись на волонтерських засадах до соціальних проектів і т.п.

Висновки. Результати проведеного аналізу свідчать про необхідність коригування процесів подальшого проведення пенсійної реформи з урахуванням соціально-економічного становища в країні. Розв'язання проблем пенсійного забезпечення вимагає реалізації комплексного підходу щодо узгодження темпів і параметрів пенсійної реформи з темпами економічного розвитку держави, реформами рівня життя і доходів населення, податкової реформи, розвитком фондового ринку. На нашу думку, здійснення пенсійної реформи, насамперед, потребує державно-управлінського впливу на інституційну сферу (створення та розвиток відповідної нормативно-правової бази й окремих суб'єктів процесу, посилення їхньої відповідальності); у фінансово-економічній сфері (забезпечення ефективного розвитку економіки, фондового ринку, зменшення «тінізації» економіки); у соціальній сфері (проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи для різних вікових груп населення, підвищення фінансової та правової обізнаності населення у питаннях пенсійного забезпечення, подолання недовіри до недержавного сегмента пенсійної системи).

4 Список використаних джерел

1. Валовой внутренний продукт Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>

2. Дарієнко, А. О. Напрямки удосконалення пенсійного забезпечення в Україні [Електронний ресурс] / А. О. Дарієнко // Теоретичні та прикладні питання державотворення : Електронне наукове фахове видання. – 2011. – Вип. 8. – Режим доступу до журн. : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/tppd/2011_8/zmist/R_2/04Darienکو.pdf

3. Інфляція в Україні в 2016 році сповільниться до 11 %, – прогноз ІСУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.112.ua/mnenie/infliatsiia-v-ukraini-v-2016-rotsi-spovilnytsia-do-11--prohnoz-icu-332243.html>

4. Міграційний рух населення у 2015 році // Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/ds/mr/mr_u/mr1215_u.html

5. Мірошніченко, І. С. Сучасні проблеми пенсійного забезпечення: зарубіжний досвід та вітчизняні реалії [Текст] / І. С. Мірошніченко // Облік і фінанси. – 2012. – № 4(58). – С. 45-49.

6. Пенсионная система Швеции зависит от ситуации на биржах и удачного размещения капитала. Агентство SKP News – специально для «КП» в Северной Европе» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kompravda.eu/online/news/951929/>

7. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи : Закон України від 8.07.2011 р. № 3668-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3668-17>

8. Про зовнішню трудову міграцію : Закон України від 05.11.2015 р. № 761-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/761-19>

9. Середній розмір місячної пенсії та кількість пенсіонерів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/sz/sz_u/srp_07rik_u.html

10. Синчак, В. П. Формування спрощеної системи оподаткування в контексті державної підтримки малого бізнесу та стимулювання зайнятості населення [Текст] / В. П. Синчак // Облік і фінанси. – 2012. – № 4(58). – С. 50-58.

11. Тенденції тіньової економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>

12. Чисельність населення (за оцінкою) на 1 січня 2016 року та середня чисельність у 2015 році // Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/ds/kn/kn_u/kn1215_u.html

13. Millennium development goals (Цілі тисячоліття) – офіц. вид. – Женева : Організація Об'єднаних Націй, 2009 – 47 с.

4 References

1. Valovoy vnutrenniy produkt Ukrainy [Gross Domestic Product of Ukraine]. Retrieved 20 November 2016, from <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>

2. Darienko, A. O. (2011). Napriamky udoskonalennia pensiynoho zabezpechennia v Ukraini [Areas of improvement of the pensions in Ukraine]. *Teoretychni ta prykladni pytannia derzhavotvorennia*, No. 8. Retrieved 20 November 2016, from http://www.nbu.gov.ua/e-journals/tppd/2011_8/zmist/R_2/04Darienکو.pdf

3. Infiatsiia v Ukraini v 2016 rotsi spovilnytsia do 11 %, – prohnoz ICU [Inflation in Ukraine in 2016 will slow to 11 % – forecast of the ICU]. Retrieved from <http://ua.112.ua/mnenie/infliatsiia-v-ukraini-v-2016-rotsi-spovilnytsia-do-11--prohnoz-icu-332243.html>

4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (2016). Mhratsiinyi rukh naselennia u 2015 rotsi [Migration of population in 2015]. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/ds/mr/mr_u/mr1215_u.html

5. Miroshnychenko, I. S. (2012). Suchasni problemy pensiynoho zabezpechennia: zarubizhnyi dosvid ta vitchyzniani realii [Current problems of retirement

benefit scheme: foreign experience and home realities]. *Oblik i finansy*, No. 4(58), 45-49.

6. Pensionnaya sistema Shvetsii zavisit ot situatsii na birzhakh i udachnoho razmeshcheniya kapitala. Ahtentstvo SKP News – spetsialno dlia «KP» v Severnoy Evrope» [Swedish pension system depends on the situation on the markets and the successful placement of the capital]. Retrieved from <http://kompravda.eu/online/news/951929/>

7. Verkhovna rada Ukrainy. (2011). Pro zakhody shchodo zakonodavchoho zabezpechennia reformuvannia pensiinoi systemy: Zakon Ukrainy [About the measures to ensure the legislative providing for reform of pension system: The law of Ukraine]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3668-17>

8. Verkhovna rada Ukrainy. (2015). Pro zovnishniu trudovu mihratsiiu: Zakon Ukrainy [About the external labor migration: The Law of Ukraine]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/761-19>

9. Serednii rozmir misiachnoi pensii ta kilkist pensioneriv [Average monthly pension and the number of pensioners]. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/sz/sz_u/srp_07rik_u.html

10. Synchak, V. P. (2012). Formuvannia sproshchenoi systemy opodatkuвання v konteksti derzhavnoi pidtrymky maloho biznesu ta stymulivannia zainiatosti naseleння [Development of simplified tax system in the context of small business state support and stimulation of employment]. *Oblik i finansy*, No. 4(58), 50-58.

11. Tendentsii tinovoi ekonomiky [Trends of the shadow economy]. Retrieved from <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>

12. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (2016). Chyselnist naseleння (za otsinkoiu) na 1 sichnia 2016 roku ta serednia chyselnist u 2015 rotsi [Population (estimated) on January 1, 2016 and the average number of population in 2015]. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/ds/kn/kn_u/kn1215_u.html

13. United Nations. (2009). The Millennium Development Goals Report 2009. New York. Retrieved from http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/MDG_Report_2009_ENG.pdf.